

בענין ברכת המזון - שיעור 792

I. פסקי רב שלמה זלמן אויערבאך שהובא בסוף ספר ותן ברכה

- (א) **אכל כזית לחם** שלא בתוך שיעור כדי אכילת פרס אבל ביחוד עם שאר מאכלים שאכל היה שביעה לכאורה לברך ברכת המזון ולא כהאג"מ וגם נגד דברי הערוך השלחן (דף י"ג)
- (ב) **האוכל** ואינו יודע אם בירך ברהמ"ז ואינו שבע אינו צריך לברך מספק ואם אין לו עצה אחרת יכול להרהר הברכה בלבו אכן להלכה אינו יוצא בזה רק שהקב"ה יראה בלבו (ע"ס)
- (ג) **אשה שאכלה** ומסופקת אם ברכה ברהמ"ז כדאי להורות שתברך שלא תהא ברהמ"ז קל בעיניה שלא יבא קיקול שיסברו שאינה חייבת כל כך (ע"ס)
- (ד) **קטן שאכל** כדי שביעה ומסופק אם בירך צריך לחזור ולברך ברהמ"ז כדי לחנכו שיעשה כגדול
- (ה) **למי שאין לו פנאי** מותר לברך עד אל יחסרנו אבל לא כדאי להפסיד כל הברכות כמו ברכת אורחים דחייב האורח לברך

II. טעה בעניני ברכת המזון

- (א) **מי שצריך לברך ברכת המזון** וטעה ובירך על המחיה או בורא נפשות - עיין בשו"ת יביע אומר (ז' - ז"ג) שהאריך מאד בזה דיש אומרים שאין יוצאין אם בירך על המחיה במקום ברכת המזון שצריך להזכיר בברכת הארץ על בריתך ... ועל תורתך אמנם יש טוענים דזה רק משום דאם לא אמר על בריתך דמשנה ממטבע שטבעו חכמים דאין יוצאין אבל בברכת על המחיה שבירך כפי הנוסח שקבעו חז"ל אין זה לעיכובא (ערוך השלחן קס"ח - כ"ג) ועיין בכף החיים (קפ"ז - ה) וכ"כ השש"כ (ג"ד - הערה ק"ז) דאם בירך על המחיה לא יברך שוב דספק ברכות להקל אבל ברכת בורא נפשות אינו מועיל במקום ברכת המזון אמנם עיין באג"מ (ה' - ע"ד) דמי שאינו יודע לברך ברכת המזון יכול לברך בורא נפשות שהיא ברכה כללית כמו שהכל שהיא ברכה ראשונה כללי איברא המ"ב (ר"ז - ג"ה) ובכמה מקומות אחרים כתב דאין שום שייכות בין ברכות בורא נפשות למעין שלוש וברכת המזון ודלא כהאג"מ ושש"כ ואבאר
- (ב) **מי שצריך לברך על המחיה** או על הגפן או על העץ מעין שלש ובמקומו בירך על המזון יצא בדיעבד ואין צריך לברך עוד (ר"ח י"ז ובמ"ב ע"ד - ע"ו ובבה"ל) ואם אכל דייסא לבד ובירך עליו ברהמ"ז יצא בדיעבד (שער הציון ר"ח - ע"ה)
- (ג) **טעה ובירך ברהמ"ז** במקום בורא נפשות אינו יצא וצריך לומר ברוך שם כבוד ולברך בורא נפשות (אג"מ ד' - מ"ג)
- (ד) **אכל ואינו יודע** אם בירך ברכת המזון אם לאו צריך לברך מספק מפני שהיא מן התורה (קפ"ד - ד) אף ברכה רביעית שאינה אלא מדרבנן כי היכי דלא לזלזולי בה (מ"ב י"ג) ומ"מ ראוי לירא שמים בנסתפק אם בירך או לא אפילו שלא אכל כזית שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל כזית ויברך ברהמ"ז (מ"ב ט"ו) ועיין בערוך השלחן (קפ"ז - ה) דאם לא אכל כדי שביעה חיובו מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא
- (ה) **נשים ששכחו יעלה ויבוא** ביום טוב אינן חוזרות חוץ מליל א' של פסח שחייבות מן התורה באכילת מצה (שו"ת הגרע"א סימן ה) ואם שכחו רצה בשבת מחוייבות לחזרות דאיתקש זכור לשמור חוץ מסעודת שלישית ואבאר

III. עוד דיני ברכת המזון

- (א) **יברך בכובע** על ראשו ולא כיפה ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון דכל זה הוא

בכלל עיטוף הנאמר בגמרא ואפילו כשהוא מברך בלי כוס ביחידות (מ"ב קפ"ג - י"ח ובאר היטב י"ח) ודומה ברהמ"ז לתפלה אלא שזה בישיבה וזה בעמידה (קפ"ג - ח)

(ב) **אחר נטילת ידיים** במים אחרונים צריך ליזהר שלא להפסיק בין הנטילה לברהמ"ז אפילו בדברי תורה (מ"ב קפ"ח - כ"ד)

(ג) **עשה צרכיו קודם לברכת המזון** עיין במג"א (קס"ה - ג) דיקדים לברך אשר יצר קודם שהיא תדירה אמנם עיין בהגהת רעק"א שנסתפק בזה דאפשר ברהמ"ז קודם שהוא מן התורה אמנם עפ"י דברי השאגת אריה (כ"ז) שאין דין קדימה למצוה דאורייתא על מצוה דרבנן משום שמצוה דרבנן הוא כרשות לגבי מצוה דאורייתא ואין דין קדימה למצוה על דבר רשות א"כ יש להקדים אשר יצר ועיין בשו"ת יחיה דעת (ג - ט"ו נהג"ה) ופסקי תשובות (קס"ה - 7)

(ד) **שלשה שאכלו יחד** ואחד רוצה לברך קודם והוא ממילא מבטל הזימון - עיין במ"ב (קפ"ג - ל"ח) דבמקום שיש אונס או הפסד ממון מותר לאחד לגמור סעודתו ולברך בפני עצמו לכאורה כ"ש מחמת ביטול תורה או תפילה בציבור או מצוה עוברת ועיין באג"מ (ב - י"ו) שנתן עצה שיאמר בפירוש קודם שישבו לאכול שאינו מתכוון להצטרף לקביעות עם שאר המסובין כמו בערב תשעה באב ואפשר אפילו בסעודת נישואין ושבעת ימי המשתה ואף שמפסידים ע"י כך שמיעת השבע ברכות (פסקי תשובות קפ"ג - ה)

(ה) **קטן חייב מדרבנן** כדי לחנכו וגיל החינוך לפי חריפות הילד ויש ילדים שקשה לברך כל נוסח הד' ברכות בברכת המזון קודם גיל שמונה יוצא בדיעבד אם אומר בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא ועיין בב"ח (קפ"ז - סוד"ה וכל המשנה) ואבאר

(ו) **אכל ואח"כ הקיא** - עיין בספר ותן ברכה (דף 282) שהביא הקצות השלחן (מ"ד - אות ג) דאם הקיאו וברי לו שנשאר כזית במעיו יברך ברהמ"ז ואם מסופק אם נשאר כזית לא יברך ואם אפשר יש לאכול עוד כדי לברך

(ז) **לענין הרחמן** - עיין בערוך השלחן (קפ"ט - ז) דסוף הברכה הוא לעולם אל יחסרנו ושם צריכים לענות אמן והרחמן שאנו אומרים אינו מהברכה אלא תוספות בעלמא הוא כעין תחנונים שאחר שמע ויש חוששין דהרחמן הם הפסיק בין הברכות ושתיית הכוס והטור לא חשש לזה

(ח) **ברכת בעל הבית** - עיין בסידור יעב"ץ שתמיה עלינו האשכנזים שהקלנו בו ... וכן לא יעשה ועיין בשו"ע (ר"ח - ג) דמי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצרים ימיו ועיין בשער הציון (ר"ח - י"ד) דכהיום שבלא"ה המנהג אצל כל אורח לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב ... איני יודע אם שייך בכלל ענין זה וכתב המג"א ודוקא כשמברכין על הכוס דאז החיוב על האורח לברך את בעל הבית (מ"ב י"ד) ועיין בספר ותן ברכה שאמר שרב משה בירך ברכת בעה"ב בקול בנוסח הגמרא (ברכות מ"ז) ולא בנוסח שלנו שבסידורים ועוד שכל אחד צריך לברך הבעל הבית

(ט) **אכל לחם מעט מעט** ושהה יותר מכדי אכילת פרס אבל היה כדי שביעה - עיין באג"מ (ב - ט"ו) שודאי צריך ליזהר שיאכל לכל הפחות כזית אחד בכא"פ ואם לאו יש להורות שלא לברך ברהמ"ז

(י) **פיצה** שהיא בצק שנילוש במים וקמח ועל זה מניחים גבינה ורסק עגבניות כיון שבארץ ישראל אוכלים אותה לרוב כסעודה מברכים המוציא וברהמ"ז ובמקומות שבודאי אוכלים אותה לקינוח מברכים מיני מזונות ובארצות הברית שיש אוכלים אותה לסעודה ויש אוכלים אותה לקינוח תלוי בדעת כל אחד ואחד אם אוכלו כסעודה או כקינוח (פסקי רב שלמה זלמן שהובא בספר ותן ברכה דף ט)